

Берест Ганна Сергіївна –
юрисконсульт Управління СБ України в
Харківській області, здобувач Одеського
державного університету внутрішніх справ

Організована злочинність і тероризм

У статті розкриваються питання взаємозв'язку організованої злочинності і тероризму.

Глобалізація соціальних та економічних процесів породила і глобалізацію злочинності, зробила її транснаціональною, більш організованою та витонченою. Аналіз її стану у світі свідчить про те, що вона досягла безпрецедентних масштабів.

З цього приводу фахівці справедливо зазначають, що сучасна злочинність, якій властиві професіоналізм, організовані форми і транснаціональний характер, становить небезпеку не лише національним інтересам окремої держави, а й усьому світовому співтовариству. Організовані злочинні угруповання, будучи пов'язаними з незаконними операціями з переміщення через державні кордони матеріальних і нематеріальних засобів, що приносять істотну економічну вигоду, використовуючи сприятливу ринкову кон'юнктуру інших держав, значні розходження в системах кримінального правосуддя різних країн, сучасні комунікаційні технології, банківські системи електронних розрахунків, проникають у легальну економіку інших країн за допомогою корупції й насильства. Вони посягають на цілий комплекс найбільш значущих соціальних цінностей, таких як життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини, безпека суспільства і держави, приватна, суспільна й державна власність тощо. Проникаючи в органи законодавчої влади й державного управління, у правоохоронні й судові установи, організовані злочинні угруповання, лобіюють у них свої незаконні інтереси, завдають значних збитків суспільству та державі, а також конкретній людині [1, с. 5; 2, с. 99].

При розгляді діяльності транснаціональних злочинних угруповань окремі дослідники слушно звертають увагу на їх взаємозв'язок з терористичними організаціями [3–9], що потребує спеціального наукового дослідження, чому й присвячується ця стаття.

Транснаціональний характер організованої злочинності обумовлює використання нею міжнародного (інтернаціонального) тероризму, який не лише сприйнятий другим тисячоліттям, а й набув останнім часом значного поширення. Так, за останні 10 років у світі здійснено понад 7 тисяч актів тероризму різних масштабів, загинуло понад 20 тисяч осіб, близько 40 тисяч одержали тілесні ушкодження різної тяжкості.

Ареною його проявів стали не лише традиційно вибухонебезпечні зони міжнародних конфліктів, але й практично усі держави світу, включаючи США, Англію, Російську Федерацію, країни Близького Сходу та ін.

У сучасному світі спостерігається ескалація терористичної діяльності, зростають витонченість і антигуманність таких акцій. Проблеми тероризму на сьогоднішній день є більш гострими, ніж будь-коли. На користь цього твердження говорять наступні обставини:

– значно зросли технічні можливості терористів, тобто оснащеність останніх новітньою зброєю, вибуховими пристроями великої руйнівної сили, засобами транспорту, зв'язку тощо;

– тероризм перетворився у своєрідну індустрію, що містить у собі учбово-тренувальні табори, дослідницькі центри, фірми-консультанти, держави-“спонсори”

і т. п., з'явилися сотні людей, для яких терор став основним джерелом збагачення й тисячі – для яких він є основною професією, які шукають собі роботу, що дозволяє вирішити фінансово-економічні труднощі за допомогою зброї.

Терористичні акції в різних видах і формах призводять до загибелі людей, наносять значний матеріальний збиток, ускладнюють міждержавні, міжрелігійні відносини, дестабілізують суспільно-політичну обстановку. За оцінками переважної більшості вітчизняних і закордонних фахівців, еволюція мети, способів, методів і форм тероризму перетворює його на одну з головних загроз життєво важливим інтересам громадян, суспільства, державності в більшості країн світу [6, с. 174–175].

Інтернаціональний тероризм охоплює дві тенденції: тенденцію до виходу тероризму як виду злочинної діяльності за межі національних кордонів; тенденцію до встановлення й зміцнення зв'язків між злочинними терористичними організаціями. При цьому слід зазначити, що основний інтерес міжнародного тероризму зосереджений на територіальних конфліктах, у ході яких він ставить під свій контроль значні території. Тероризм не лише породжує політичні наслідки, але й сам нерідко є породженням певних політичних інтересів.

До кола суб'єктів міжнародного тероризму слід віднести: держави, що використовують, фінансують і підтримують тероризм; держави, що забезпечують територіальну базу тероризму; недержавні організатори, натхненники й спонсори, що виступають у якості консолідуючої сили міжнародного тероризму; транснаціональні терористичні конгломерати; терористичні організації різного рівня; лідери терористичних організацій; “міжнародні терористи”, загони “бойовиків” та окремі виконавці терористичних актів, які виконують терористичні операції в різних регіонах світу [5, с. 103].

Основними особливостями сучасного етапу розвитку міжнародної терористичної діяльності є значне зростання технічних можливостей терористів, оснащеність їх новітньою зброєю, вибуховими пристроями великої руйнівної сили, засобами транспорту, зв'язку тощо. Сучасний тероризм, як свідчить практика, перетворився у своєрідну індустрію.

На сьогодні є достатні підстави для висновку про реальну інтеграцію тероризму та організованої злочинності, в якій тероризм виступає як системне явище, що має і соціально-правові, й кримінально-правові ознаки.

Як свідчить аналіз організованої злочинності в зарубіжних країнах, незважаючи на те, що злочинні угруповання найчастіше вдаються до застосування тактики терору та вступають у вигідні для них союзи з терористами, цілком очевидно, що мета цих угруповань не в повній мірі збігається з цілями терористів. Найчастіше лідери злочинних організацій вдаються до терору для того, щоб створити більш сприятливі умови для діяльності своїх злочинних підприємств. Їхні дії нерідко спрямовані проти конкретної політики держави у сфері забезпечення законності, проведення відповідних економічних та соціальних реформ тощо.

Щодо терористичних груп, то вони переслідують суто політичні цілі, які найчастіше спрямовані на зміну тієї чи іншої політики у різних сферах життєдіяльності як на рівні держави, так і на міжнародному рівні.

У злочинній діяльності, наприклад, у торгівлі наркотиками або зброєю, терористичні групи беруть участь, як правило, з метою добування засобів, необхідних їм для більш ефективного виконання їхніх політичних завдань. При тому, що засоби і мета злочинних і терористичних організацій зовсім різні, у той же час в останні роки усе більше проявляється тенденція до їхнього злиття.

Однією з ознак цієї тенденції є пряме використання злочинними організаціями тактики терору. Деякі транснаціональні злочинні організації, наприклад, італійська мафія або колумбійські картелі, використовували тактику терористичних актів, спрямовану проти держави та її представників, намагаючись перешкодити

розслідуванням, ліквідувати активних працівників правоохоронних органів, примусити суддів до винесення більш м'яких вироків, перешкодити введенню або продовженню політики уряду в боротьбі з ними, а також створити обстановку, що була б більш сприятливою для продовження їхньої злочинної діяльності.

Другою ознакою цієї тенденції є готовність злочинних організацій встановлювати прямі зв'язки з тими групами, які використовують тактику масового насильства в політичних цілях. Так, наприклад, торговці наркотиками в Перу не мали іншого вибору, крім як встановити стосунки з терористичною організацією "Сендеро луминосо" ("Сяючий шлях"), члени якої забезпечували захист тих, хто вирощує коку, і торговців наркотиками в обмін на частину доходів, одержуваних від торгівлі наркотиками, що дозволило фінансувати її кампанію по скиненню уряду. Фактично, цей зв'язок являє собою "ділові взаємини, у яких кожна сторона використовує іншу для досягнення своїх власних цілей".

У цілому за останні роки все більша кількість терористичних і екстремістських угруповань різної орієнтації (ультраправі, ультраліві, націоналістичні, сепаратистські та ін.) вдаються до участі в наркобізнесі для фінансування своєї діяльності.

Форми цієї участі можуть бути різними: вирощування наркомістких рослин, виробництво й (або) контрабанда наркотиків, охорона плантацій з наркокультурами, виконання доручень наркодільців по усуненню конкурентів або осіб, запідозрених у співробітництві з правоохоронними органами.

Так, екстремістські угруповання на Філіппінах забезпечували фінансові надходження за рахунок вирощування марихуани й збуту її наркокартелям. Одержувані від торгівлі наркотиками кошти лідери повстанців використовували як для придбання озброєння й спорядження, так і для особистого збагачення. Як вважають фахівці, доходи афгансько-пакистанської наркомафії доходять до 10 млрд. дол. на рік. Суперництво між різними угрупованнями моджахедів пояснюється не тільки різницею в політичних поглядах, але й боротьбою за пануюче положення у виробництві й продажу наркотиків. На думку індійських дипломатів, "контроль над афганським багатомільярдним наркобізнесом є ключовим чинником у боротьбі за владу між моджахедами в Кабулі".

Наркомафія поряд з використанням у своїх інтересах терористичних організацій створює власні збройні підрозділи, що застосовують методи терору. Доти, поки "ескадрони смерті" розправляються з конкурентами або правоохоронними органами, діяльність наркомафії не виходить за межі кримінальної організованої злочинності. У деяких випадках, однак, наркотероризм починає загрожувати політичним структурам держави.

Так, колумбійські наркокартелі розв'язали справжню війну проти адміністративних, судових і правоохоронних органів країни, що активізувало боротьбу з наркобізнесом [3, с. 24–26].

Таким чином, організована злочинність об'єктивно створює умови для стимулювання тероризму, тероризм же розширює можливості злочинних угруповань у досягненні своїх цілей. Терористичні організації часто є елементом загальнокримінальних об'єднань організованої злочинності. Сама ж організована злочинність здійснює екстремістську діяльність. Виходячи з аналізу сучасної терористичної діяльності є підстави для прогнозу, що терористичні групи будуть брати все більш активну участь у злочинній діяльності з метою забезпечення фінансування політичного тероризму, наркобізнесу, торгівлі зброєю, викрадення людей, вимагання, контрабанди тощо.

Виходячи із зазначеного, спільні міжнародні зусилля, на нашу думку, повинні бути спрямовані на поліпшення заходів у сфері безпеки – особливо в охороні кордонів і транспорту, посиленні захисту об'єктів життєдіяльності, припиненні

фінансування тероризму й обмеженні переміщень терористів. Діяльність міжнародного співтовариства повинна бути спрямована на ліквідацію терористичних організацій та виведення з ладу їхнього керівництва, що сприятиме зниженню оперативного потенціалу тероризму у світі. Важливим у напрямі антитерористичної діяльності є усунення умов, що сприяють тероризму, серед яких основними є такі: низький рівень матеріального забезпечення населення, нерозв'язаність більшості економічних та соціальних проблем, що підштовхує найбільш вразливі й соціально незахищені верстви населення до відчайдушних кроків та форм соціального протесту, в тому числі й застосування тероризму; високий рівень безробіття, особливо серед молоді, що дозволяє досить легко втягти цю категорію населення у ряди бойовиків і терористів, обіцяючи за це високу винагороду; відсутність у керівництва окремих держав чіткої, зрозумілої й обґрунтованої економічної, соціальної та конфесіональної політики; матеріальна, моральна та психологічна підтримка (часто негласна і приховувана) екстремістів і бойовиків з боку населення; підтримка, у тому числі й матеріальна, тероризму з боку міжнародних екстремістських і терористичних націоналістичних та релігійних рухів; низький рівень професійної підготовки спецслужб та інших правоохоронних органів; відсутність сучасних науково обґрунтованих методик виявлення, попередження та розкриття етнорелігійного тероризму, що не дозволяє їм вчасно одержувати інформацію про плани терористів і запобігти їх реалізації, а також повно і швидко розкривати терористичні акти; широкомасштабна корупція серед державних чиновників різних рівнів, у тому числі й в правоохоронних і судових органах, що дозволяє терористам та їхнім пособникам проникати в органи державної влади, зокрема у правоохоронні та судові органи, вести розвідку і контррозвідку, одержувати інформацію про плани й задуми влади, необхідні документи, скуповувати зброю та боєприпаси, переборювати заслони на маршрутах свого проходження до об'єктів терористичної діяльності тощо; здійснення протиправних, і нерідко злочинних дій з боку правоохоронних органів та спецслужб у ході антитерористичних операцій проти місцевого населення, що підсилює терористичну діяльність.

Список використаних джерел

1. *Погорецький М.А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: Монографія. – Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.
2. *Погорецький М.А.* Організована злочинність: тенденції розвитку та заходи протидії // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* Наук.–практ. журнал. – К., 2007. – № 16. – С. 99–110.
3. *Основы борьбы с организованной преступностью.* Монография / Под ред. В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова – М.: “ИНФРА-М”, 1996. – 400 с.
4. *Глушков В.А., Долженков А.Ф.* Организационно-правовые основы борьбы с терроризмом // *Актуальные проблемы государства и права. Социальные и правовые проблемы борьбы с терроризмом.* – Вып., 8. – 2000. – С. 47–52.
5. *Дремина Н.А.* “Интернациональный терроризм” и “террористический интернационал” // *Актуальные проблемы государства и права. Социальные и правовые проблемы борьбы с терроризмом.* – Вып. 8. – 2000. – С. 98–104.
6. *Погорецький М.А., Сошенко Ю.А.* Борьба с терроризмом – одно из приоритетных направлений защиты прав граждан // *Проблеми законності. Респ. міжвідомч. наук. зб.* /Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2001. – Вип. 46. – С. 174–179.
7. *Погорецький М.А.* Международные правовые акты и национальное законодательство о предупреждении терроризма на водном транспорте и предприятиях морехозяйственного комплекса // *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. Спец. випуск.* – Одеса: ОЮІ НУВС, 2002. – С. 28–30.

8. *Погорецький М.А.* Боротьба з сучасним тероризмом: міжнародні та внутрішньодержавні проблеми правового регулювання // *Честь і закон: Науково-практичний журнал внутрішніх військ МВС України.* – Харків, 2003. – № 1. – С. 24–27.

9. *Аксьонов Г.О., Возник М.В., Лов'як О.О., Никифорчук Д.Й., Чеботарьов Е.В.* Попередження, розкриття та ліквідація наслідків терористичних актів на території підрозділу ОВС (управлінський та цивільно-правовий аспекти): Навчальний посібник. (Бібліотека оперативного працівника) – К.: КНТ, 2005. – 88 с.

The article is dedicated to the questions of the interconnection of the organized crime and terrorism.

© Г.С. Берест, 2008